

Sankt Hans aften

Introduktion – baggrund og tradition

Sankt Hans aften har stadig en fremtrædende plads i en folkelig bevidsthed – ikke mindst fordi den er knyttet til det helt naturlige, at den fejres på det tidspunkt hvor sommeraftenerne er længst og hvor forsommereksamen og skolegang (stort set) er overstået, så sommerferiestemningen kan sænke sig. De vigtigste elementer er en båltale, afsyngning af Midsommervisen og et efterfølgende sankthansblus med en heks på toppen, der sendes til Bloksbjerg, når hun brændes. Skikken med at sende heksene til Bloksbjerg – som er bjerget Brocken i Harzen – hvor de mødes for at feste med djævelen, ligger i andre kulturer aftenen før Valborgsdag (30. april) og markerer sommertidens komme.

At aftenen markerer sommersonhverv – i al fald tilnærmelsesvis, idet det indtræffer et par dage tidligere – og deler indhold med det, burde imidlertid snarere have givet den navnet 'midsommer'. Dermed ligger fejringens kristne anknytning først og fremmest i navnet Sankt Hans. Denne Hans er i virkeligheden Johannes Døber, som fejres den 24. juni – og som ofte sker fejringen aftenen før, altså 23. juni. Johannes blev født et halvt år før sin slægtning Jesus, eftersom hans mor var i sjette måned, da hendes kusine Maria fik at vide, at hun var gravid med Jesus.

Johannes fik den livsopgave at bane vejen for Jesus med sin forkyndelse; derfor har det en merbetydning, at han er født et halv år før Jesus og således går forud for ham. Tolket ind i naturåret er det sådan, at Johannes (fra sommersonhverv) går mod

mørket, mens Jesus (fra vintersolhverv) går mod lyset. Det skete også billedligt: Johannes' liv endte på tragisk måde derved, at han blev halshugget, hvorefter hans hoved blev serveret på et fad for Herodias, kong Herodes Antipas' hustru, mens Jesu liv som bekendt førte til korsfæstelse, opstandelse og sejren over døden. Johannes er da også citeret for at sige om Jesus: 'Han skal blive større, jeg skal blive mindre'.

Sankthansbålet er ikke bare blevet tolket som et symbol på, at dagen nu har flest lyse timer, men dets lys er også blevet tolket som symbol på Johannes, der pegede på Kristus i en mørk verden. På den måde blev de før-kristne solhvervsbål velsignet af kirken, og Sankt Hans aften forblev en helligdag frem til reformen af 1770. Folkeligt set er der ikke bare lyset, men også vandet haft en symbolsk betydning ved Sankt Hans. Det var en udbredt opfattelse før i tiden, at helligkildernes magiske helbredelseskraft var stærkest, så mange valfartede til dem for at blive helbredt.

Det er oplagt, at denne aften handler om lys. Først og fremmest det lys, som kommer til at lede os på vej – mod barnet i krybben, på livets vej eller andre steder hen – men også det lys, som holder mørket og dets onde kræfter borte. Det lys, der er her nu, kan vi så at sige tanke op af og gemme til mørke tider; det er da også rent fysiologisk påvist, at vi kan have brug for lyset af mange grunde – blandt andet for at dække vores vitaminbehov og formindske risikoen for depression. I det hele taget er der rige muligheder for at hævde dagens kristne indhold, eksempelvis ved en musikgudstjeneste tidligt på aftenen inden

samlingen ved bålet – ved 'glædesblusset'.

Derudover kan man koble synet på kilderne sammen med det faktum, at Johannes døbte Jesus. Lige som kilderne springer frem af jorden, er det forunderligt, at (barne)dåben så at sige genføder ud af intet. Døbefonten og skovens kilde bliver derved beslægtede, at de vedbliver at give næring.

Endelig kan der muligvis – betinget af de fysiske forhold – være en ide at sammenføre kildens fremspring og bålets tydelighed. Bålet bliver synligt vidt omkring, hvis det sker på et højtbeliggende sted – hvor de kristne kirke i øvrigt ofte blev placeret, fordi de gamle helligsteder lå her – og naturens kraft er stadig nærværende de steder, hvor kilder bryder frem, og hvor traditionen undertiden har skabt samlingspladser. Altså kunne det tematiseres, der ligger som en fornemmelse eller antagelse i os, men ikke desto mindre er meget tydeligt.

Bibeltekster

Følgende bibeltekster knytter sig mere eller mindre eksplicit til ovenstående redegørelse

- 1 Mos 2,8-14
- Sl 42-43
- Es 40,1-5
- Es 52,7-10
- Matt 3,1-12
- Matt 3,13-17
- Luk 1,8-17
- Luk 1,57-80
- Joh 1,1-18
- Joh 1,19-28
- Joh 4,1-25

Traditionsstof

- Naturens kraft ('hver by har sin heks og hvert sogn sine trolde')
- Glædesblus for at holde onde magter borte
- Kildernes helbredende virkning
- Johannes Døberen
  - o Dåbsvandet

- o Jesu fætter
- o 'Han skal blive større, jeg skal blive mindre'
- Midsommer
  - o Lysets/mørkets og varmens/kuldens kulmination
  - o Den lyseste tid
  - o Lyse nætter (Alberte, om morens død)

Salmer og sange

Fra *Den Danske Salmebog*

- 17: Almægtige og kære Gud (eventuelt andre oversættelser)
- 70: Du kom til vor runde jord
- 91: Store gud og frelsermand
- 335: Flammerne er mange
- 441: Alle mine kilder
- 725: Det dufter lysegrønt af græs
- 726: Gak ud, min sjæl
- 786: Nu går solen sin vej
- 787: Du, som har tændt millioner

Fra *100 salmer*

- 807: Den lange lyse sommerdag
- 865: Se ud og se Guds under

Fra *Kirkesangbogen*

- 927: En yndig og frydefuld sommertid (HS 444)
- 928: Hvor himlens rum er hvidt og lyst
- 929: Giv mig en dag ved havet
- 930: Den bedste tid på året
- 946: Et hav, der vugger sig til ro nu (HS 593)
- 966: De blå og grønne nætter

Fra *Højskolesangbogen (19.udg.)*

- 333: Danmark, nu blunder
- 332: I skyggen vi vanke
- 335: Vi elsker vort land
- 336: Midsommerteltet, de lyse nætter
- 345: Det er igen den fine lyse nat
- 347: Hvergang en sommer

- 570: Nu er jord og himmel stille
- 571: Natten er så stille

Korsatser

Ligestemmtigt kor

- Bind os en krans (Paraplyen, Folkeskolens Musiklærerforening) - SA+inst.
- Det er igen den fine lyse nat - Hjelmborg (Sange for pigechor 3, Wilhelm Hansen) - SSAA
- Døberens / Dette er Johannes' vidnes byrd (3 motetter, Nyord, Edition Egtved) - SSA
- Med sommerunderfulde fløjt (Livs tegn, Forum for Rytme i Kirken) - SA
- Nu er sommertiden inde (Sommer i koret, Dansk Sang) - SS+klav.
- Sommer nær (Vi synger i kor 3, Edition Egtved) - SS+klav

Blandet kor

- Det er igen den fine lyse nat - Hjemborg & Weis (Chorus 4, Egtved) - SATB
- Det er igen den fine lyse nat - Estvad (Kor72-bogen 5, Edition Egtved) - SATB
- Dette er døberens ord (Musik i kirken, årg.4 nr.17) - SATTB+solot
- Hver gang en sommer (Kor72-bogen 5, Edition Egtved) - SATB
- Jeg gik mig ud en sommerdag at høre (Kor72-bogen 5, Edition Egtved) - SATBB
- Lige før timerne mørkner i juni – Erik Sommer (Et dusin danske sange, 12 årstidssange, KoldingBibliotek, Kolding Kunstforening & Foreningen Kolding Sangens by) - SATB
- Sicut cervus desiderat (4 salmi per coro, la Cour, Edition Egtved) - SATB
- Sicut cervus desiderat, Palestrina, SATB (Psalmen/Psalms, Carus)
- Sommerlyst (Forår og sommer, Edition Egtved) - SSAB+klav.

Fysiske rammer

Inde eller ude
 Forud for bål-tænding (oplagt inde i kirken)
 Kilder / søer
 Bakketoppe
 Stranden
 Fakkeltog
 Kirkens døbefont

Samarbejdspartnere

Idrætsforeninger
 Handelsstandsforeninger
 Lokalhistoriske foreninger
 Spejdere
 Andre kirkelige organisationer
 - Y's men, Sct. Georgs Gilderne
 Museer
 Vægtene
 Feltbiologer
 Amatørmusikere/-kor
 Professionelle musikere
 Musik- og efterskoler (muligvis for sent)
 Lægmandsmedvirken/ressourcepersoner
 - Fra museet/lokalhistorikere/ældre borgere/lærere om traditioner
 - Lade bål-taler være læser ved gudstjenesten
 - Gerne lægmandsprædiken

Andre kunstneriske udtryk

Billedlunst

- 'Sankt Hans på stranden'
- Johannes Døberens I kunsten (<https://www.kristendom.dk/2014-06-20/billedserie-johannes-d%C3%B8beren-i-kunsten>)